Matuszka Máté AL ÍZ

Az ablakon át látom, hogy odakint havazik, idebent azonban pokoli forróság van, és folyik rólam az izzadság, egyenesen a serpenyőbe. Apám módszerével főzök: pontosan annyi sós vizet ittam, amennyit ő szokott, pontosan annyi idővel a főzés előtt, ahogy ő is csinálta, és pontosan úgy hajolok a serpenyő felé, ahogy ő is tenné. *Mindenemet* beleadom a főzésbe, mert ha valamit, hát azt jól a fejembe verte, hogy ez a legfontosabb. Közben az izzadtságcseppeket számolom, huszonötnél tartok… Huszonhatnál.

Csak aggódom, nehogy bejöjjön a konyhafőnök, mert nem tudhatja, mit csinálok – ez is része apám módszerének, minden a családban marad, mindent öröklök, és semmit sem adok tovább.

Huszonkilenc.

alapszabály

Bejön a konyhafőnök. Úgy járkál körbe köztünk, mint pasa a háremében, és a hatalmas hasával úgy is néz ki. Mindenkihez odamegy, és legelőbb a mindenki előtt ott álló stopperórára néz. Húsz percünk van elkészíteni az ételt, ez az étterem alapszabálya, ezt megszegni a legnagyobb vétség, és akinek sikerül, a nap végi moslékból kell ennie. Ezt a moslékot néha még a malacok is visszautasítják.

Kihúzom magam, ahogy a közelembe ér. Az itteni forróságot ő sem bírja, kigombolja az ingét, én pedig, bár nem kérdezi, de elmondom, mit csinálok.

Hogy apróra szeleteltem a vitchetti lárvákat, összepréseltem a csipkefátyolos dücskőgombákat, majd mindet összekevertem, kengurutejet és vizet adtam hozzá, és a serpenyőben éppen szósszá főzöm. A konyhafőnök feltűnően unja, hogy mindig elmondom neki, mit csinálok, de nem teszi szóvá, inkább ezt kérdezi:

– Megkóstoltad már?

Megvillan a szeme, mikor bevallom, hogy még nem.

Kóstolót kér.

Apám mindig azt vallotta, hogy az első kóstolás joga azé, aki elkészíti az ételt, és én is ezt gondolom. De egyrészt apám mesterszakács volt, én meg csak egy sima, mezei kisszakács vagyok… Másrészt apám évek óta halott.

Hagyom hát, hogy a konyhafőnök megkóstolja a szószt.

Aztán várok…

… mikor látom, hogy a konyhafőnök hasa elernyed, kigömbölyödik, mint egy lufi, és ismét olvashatók lesznek a rátetovált receptek, megnyugszom. Ahogy kinyitja a szemét, és végigmér, tudom, mire gondol: hogy még nála is sokkal jobb vagyok, és ha megfeszül, sem tudná utánozni, amit csinálok, mert halvány ötlete sincs, hogyan csinálom.

– Jó lesz – mondja kimérten, közben visszahúzza a hasát, majd végigmér. – Izzadsz. Töröld meg magad.

lassan gombásodni kezd

Áll előttem, és várja, hogy engedelmeskedjek. Mindenki izzad, a stopperórák bepárásodnak, a falon lógó bibliai képek eláznak és megráncosodnak, de még a konyhafőnök nyakában lógó fakereszt is vizet enged, és lassan gombásodni kezd. Szóval a lényeg, hogy teljesen felesleges megtörölnöm magam… De megtörlöm.

A konyhafőnök bólint, közben röffent, vagy legalábbis hasonló hangot ad ki, és megy tovább a többi szakácshoz. Üvöltözik velük, sietteti őket, mindegyikükbe bele tud kötni – én vagyok az egyetlen, akibe nem.

Vissza is fordulok a serpenyőhöz, én is megkóstolom, mit csináltam. Az egész nyelvemen végigküldöm a kis falatot, mindenhol megízlelem.

Hmm…

Már gyerekkoromban észrevettem, hogy sokkal jobban érzem az ízeket – nagyjából mindenkinél; most is rögtön megérzem, hogy a konyhafőnök tévedett. A szósz főíze tényleg jó, de jó főízt készíteni csak kulimunka… Amit az ember közben érez, az apró, kiegészítő ízek, az a lényeg, az a valódi művészet, és ezzel az érzékeny nyelvemmel pontosan be tudom azonosítani, hogy ott bizony még kell dolgoznom. Apám szerint a sózás a legfontosabb, és persze az is, hogy mivel sóz az ember – bár az talán a legfontosabb, szóval visszahajolok a serpenyő fölé, és hagyom, hogy a felszálló meleg megizzasszon.

Harminckettő… Harminchárom…

Belegondolva, a konyhafőnöknek teljesen igaza volt. „Jó lesz”, biztos vagyok benne, minden csak idő kérdése… És nekem még öt percem van. Szóval izzadhatnék gyorsabban.

*

Nem lett elég jó, kifutottam az időből.

Persze kivitték, a vendégek pedig megették, sőt, ki is hívták a konyhafőnököt, hogy mennyire nagyon ízlett nekik, a konyhafőnök pedig természetesen begyűjtötte a gratulációt, de az igazság az, hogy ha nem lenne ez a hülye húsz perces limit, sokkal jobban el tudtam volna készíteni. Iszonyatosan feszít belülről a dolog, hogy lehetnék ennél jobb, de a világ megakadályoz benne. Gyűlik bennem, mint a gőz, néha úgy érzem, fel tudnék tőle robbanni…

Szóval kimegyek szünetre.

A hátsó bejárat körül egymás hegyén-hátán állnak a kukák, rajtuk kövér macskák hevernek. Mikor kilépek az ajtón, mindegyik rám néz, nyávognak párat, mintha szemrehányást tennének, hogy nem hoztam kaját, majd ismét egymáshoz bújnak a lámpák fénye alatt. A hideg iszonyatos, a szél pedig apró, de borotvaéles forgószeleket kavar, szóval összehúzom magam, de azért élvezem, hogy a benti olvasztó meleghez képest idekint jéggé fagyok. Közben a didergő macskákat nézem. *Macskák*… Apám csodálta őket: a ruganyos mozgásukkal meg könnyű lépteikkel anyámra emlékeztették.

Ekkor nyílik az ajtó, kijön az egyik hozzám hasonló kisszakács, és azt mondja:

– Téged keres.

Még félig kint vagyok, mikor a konyhafőnök elém áll, és elröfögi, hogy komoly vendég jött, a tulaj fia vagy lánya, nem értem tisztán, amit mond, de a száztizenhármast akarják, az utolsó ételt az étlapon.

A száztizenhármast…

A többi szakács is hallja, mind csöndben figyelnek minket, és nem hallatszik más zaj, csak a készülő ételek sercegése, bugyborékolása.

– Egyedül kell elkészítened – mondja a konyhafőnök, és közben már a tükörben igazgatja magát. Lesimítja melegtől zsíros haját, a pólóját húzgálja a hasán, meg a gombákat morzsolja le a fakeresztjéről. – Nekem ki kell mennem hozzájuk.

az etikett megkívánja

És megy is, bár látom rajta, inkább dugná a fejét egy húsdarálóba, de az etikett megkívánja, hogy odakint legyen,

és bólogasson nekik. Az ajtóban áll meg, onnan néz vissza rám. Mondani akar valamit, gondolom, figyelmeztetni, hogy el ne rontsam, vagy mindenképp jó legyen, vagy valami, de végül nem szól, csak kicammog, mint egy túlsúlyos ártány.

Nem húzom az időt: elindítom a stoppert, felteszem forrni a vizet, és már megyek is a hozzávalókért. Kihozok háromféle halat és kétfajta tengeri csigát, meg mindenféle zöldet a szószhoz. És hozom a darazsakat meg a keksz alapanyagot, hogy azért mégse a lóvérből készült kenyeret kelljen hozzá enni.

Elkezdem az előkészületeket, közben a szemem sarkából figyelem a többieket. Ők még a konyhafőnök segítségével is képtelenek lennének elkészíteni a *száztizenhármast*, én pedig egyedül is meg tudom csinálni. Mindannyian sejtjük, mi lesz: hamarosan a tulaj is észreveszi, micsoda tudás és tehetség van bennem, és inkább előbb, mint utóbb, én leszek itt a főnök. És igyekeznem is kell, mert apám az én koromban már konyhafőnök volt, nem maradhatok le.

Szokás szerint az ő receptjét követem: gyorsan kibelezem a halakat, felszelem a csigákat, közben elkezdem összefőzni a szószt. A hosszú, vékony ablakon át néha kipillantok a vendégekre, látom, amint a tulaj fia vagy lánya, meg mások körbeülik a legnagyobb asztalt. Ott a tulaj, és valahol a háttérben a konyhafőnök idegeskedik, de ő szinte eltűnik az emberek között, mert inkább szélessége van, mint magassága. Az ablak felett Jézus-kép lóg: Jézus teste kenyér, ezt osztja szét a hívek között. Ha konyhafőnök leszek, ezt a képet, meg a többit is rögtön leszedetem.

Közben összegyúrom a kekszeket, beleszórom a darazsakat, hozzáadom a sólyomtejet – nagyon jó állaga van, legszívesebben máris belekóstolnék. A szószra is rá-rápillantok…, és nem mondom, hogy megijedek, inkább csak meginog a lelkem… mert a szósz nem akar sűrűsödni.

Adok még neki egy kis időt, de pont ennek vagyok híján. Apám szerint, ha három percnél tovább főzöm, valamit nagyon elrontottam. Én pedig négy és fél perce főzöm… Hogy mi erre a megoldás, azt persze sosem mondta – ez jellemző volt rá, mindig csak a problémára fókuszált, a megoldás elkerülte a figyelmét.

Jól van, akkor a szósz kap még két percet…, vagy inkább csak egy percet, addig gyúrom kicsit a kekszet. De tudom, hogy valami nem oké, lehet, hogy kihagytam valamit? Ha itt lenne a konyhafőnök, felsorolhatnám neki, pont ahogy anno apámnak, mi mindent kell megcsinálnom, és akkor én is ellenőrizném, de így, hogy nincs itt… Nem jutnak eszembe a dolgok.

Nem hiszem el…

Na jó.

Hat perc telt el.

Apám mindig olyan magabiztosan főzött, mint egy szobor, és persze állítottak is neki szobrot, nem is egyet, de… Körbepillantok a konyhában, figyel-e valaki – mindenki figyel, szóval úgy teszek, mintha minden rendben lenne, és mert eltelt…

Hét perc, jó ég, hét perc telt el!

Bár nem elég sűrű a szósz, de beleteszem a hajszálvékonyra szeletelt csigacsíkokat, majd beleszórom a haldarabokat. Remeg a kezem, és csak remélni tudom, hogy egyik kisszakács sem látja. Remélem, olyannak tűnök nekik, mint amilyen apám volt…

Nyolc perc, majdnem félúton vagyok.

Megpróbálom felidézni, hogy is szól a recept… de így, egyedül nem megy. Elképzelem, hogy benyit a konyhafőnök, és egyenesen idejön mellém… Semmi, nem működik.

Ki-kipillantok rá, látom, hogy körülbelül félpercenként pillant a fakeresztjébe épített órára. Szuggerálom, hogy jöjjön be a konyhába, ellenőrizze, mit csinálok. Akkor még rendbe tudnám hozni az ételt, legalábbis azt hiszem… De nem jön, csak ül ott és idegeskedik.

Apám – a problémasoroló – persze engem sem hagyott ki a szórásból, nagyon sokszor elmondta nekem, hogy az a legfontosabb, hogy ne megszokásból főzzek, hogy függetlenítsem magam a környezettől.

Elképzelem, hogy itt áll mellettem, hogy el kell mondanom neki, mit csinálok… De ez sem működik.

Tizenegy perc telt el.

A csigák túlságosan lilára színezik a szósz, ami lassan, csigavonalban kezdi kavarni önmagát.

Tizenkét perc.

mintha áramütés érne

Most már minden késő, most már az lesz, amit főzök, innentől javíthatatlan. És ekkor feláll a konyhafőnök, én pedig úgy rándulok meg, mintha áramütés érne. Bejön, és látni fogja, hogy…

Hogy a szósz nem úgy néz ki, mint kellene…

Hogy a *száztizenhármas* még rajtam is kifogott…

De ő… Ő bezzeg bármikor el tudja készíteni, *és ez, és ez, és ez* annyira dühít, hogy meg kell markolnom a főzőasztalom sarkát, szorítom, érzem, amint az ujjaim behatolnak a puha fába.

Azt kívánom, hogy kapjon szívrohamot, törje ki a lábát, bármi, *csak be ne jöjjön a konyhába*!

De már csak másodpercekre van attól, hogy benyisson… Ám a tulajdonos utána megy. Látom, hogy veszekednek, a konyhafőnök nyilván ellenőrizni akar, a tulaj pedig nyilván nem hagyja, hogy ilyen prominens vendégeket, mint a fia vagy a lánya csak úgy otthagyjon ez az alak. Visszaviszi őt az asztalhoz.

Megmenekültem, legalábbis egyelőre.

A szósz azonban zselészerűen összeállt, és olyanra csavarodott, mint egy csigaház. Ekkor eszembe jut, hogy…

A keksz! Bent hagytam a sütőben!

Azonnal kinyitom, iszonyatos forróság csap meg, olyan, mint a téglafal. Kiveszem a kekszet. Tapintásra túl kemény lett, a színe túl sötét, a darazsak megfeketedtek, a sólyomtej elpárolgott belőle, apró kis lyukakat hagyva a kekszben. Még ez sem sikerült… Nem hiszem el…

Az órám annyira bepárásodott, hogy nem tudom leolvasni a hátralévő időt, hát… Az ujjaimra nézek, a főzőasztalom puha faszálkái állnak ki belőlük, ki sem tudom húzni.

Nem érdekel…

Nem érdekel, mert elcsesztem valamit, amit nem lett volna szabad, és amit gond nélkül meg kellett volna csinálnom. Apámnak sikerült volna. És a konyhafőnöknek is.

Nem tudok itt lenni, taszít az ételek szaga, a forróság, *minden*, hát megkérem a mellettem lévő kisszakácsot, hogy ha bejön a konyhafőnök, hogy hol van már a *száztizenhármas*, akkor adja oda neki.

Bemegyek a vécébe.

senki se jöjjön be

A legutolsó fülkében bújok el. A fejem felett az ablak nyitva van, ömlik rám a jéghideg téli levegő, míg az ajtó alól lassan áramlik be a konyha pokoli forrósága. Felettem kép lóg: a keresztre feszített Jézus dühösen néz fel az égre. Azt hiszem, szeretném, ha valaki épp most jönne be ide, és mondana valamit… *bármit*, amitől jobb lesz, amitől ismét erőre kapok, de… Nem, inkább azt akarom, hogy senki se jöjjön be!

Apám jár a fejemben… Azt hiszem, nem vagyok képes elviselni, hogy ő mennyire jó volt, én pedig… Nem akarta, hogy kövessem őt, mégis követtem, mert azt hittem… Mert azt hittem, gond nélkül jobb leszek nála. Hogy jobb leszek *mindenkinél*.

Mikor rontottam el utoljára kaját?

Valamikor nagyon kezdő koromban…

Apám bezzeg egyszer sem, mármint egészen addig nem, amíg anyám velünk élt. Utána ő is szétcsúszott, emlékszem a napra, mikor megtörtént. Hazaértem az iskolából, ő ott ült a konyhaasztal mellett, azon egy megfőzött kóbor macska, és éjfélig mást se csináltunk, csak apró húsdarabokat téptünk belőle, azt ízlelgettük. Utána minden este ezt csináltuk, a környék, de talán a város összes kóbor, vagy legalábbis kóbornak gondolt macskáját megfőztük, minden apró részét elemeztük főíz és alíz szempontjából. Én pedig szép lassan sokféle ízt meg tudtam különböztetni, sokkal többet, mint ő. Emlékszem, hogy irigykedett, és azt kívánta, bár az ő apja is ezt tette volna vele, mint ő velem, és akkor a legnagyobb lehetne, a legnagyobb szakács a történelemben.

Szükségem van arra, hogy ismét macskát érezzek a számba, semmi más nem elégít ki úgy, csak ettől lakom jól!

Felpattanok, és kirontok a konyhába. A főzőasztalom üres, az az átkozott *száztizenhármas* eltűnt róla. Felrántom a hátsó ajtót, és kilépek a kukák közé.

vacsorára fogott macska

A macskák rám pillantanak, nyávognak párat, mintha szemrehányást tennének, hogy nem hoztam kaját, majd összebújnak a kukák tetején. A szőrük olajos csomókban áll a hidegtől, de nem is őket látom, mert ismét otthon vagyok, ismét gyerek vagyok, és azt nézem, amint apám egy átlátszó edényben az aznapi vacsorára fogott macskát főzi, az pedig minden erejével veri és karmolja az edény falát, de nem tud kiszabadulni.

Emlékszem, hogy apám az mondja: – Látod, milyen kecses a mozgása? Milyen éterien könnyed?

Rám néz.

– Pont, mint anyádé. Pontosan olyan.

A kukán kuporgók közül kiválasztom a legfinomabbnak kinézőt, és éppen nyúlnék hozzá, mikor hőhullám csap meg hátulról. Az ajtóban az egyik kisszakács áll, azt mondja:

– Téged keres.

Nyitva hagyja az ajtót. A bentről kiáramló hő megolvasztja a tetőről lógó jégcsapokat, leesnek. A macskákra nézek… Megfordulok és besétálok az étterembe.

*

Tudom, mi jön.

A konyhafőnök a főzőasztalomnál vár, én pedig úgy érzem magam, mintha kivégzésre mennék. Megállok előtte, belenézek a vizenyős szemébe, ami pont olyan, mint apámé. Arra gondolok, hogy…

Arra, hogy apám a végén már mindent a szájába vett, amit talált. Azt hiszem, valamilyen ízt keresett, valamit, ami kielégíti, ami ismét egésszé teszi. De sosem találta meg. Emlékszem, már az iskola vége felé jártam, mikor bejött az igazgató, és hazaküldött, mert történt vele valami. Azt mondta, baleset.

A valóság az volt, hogy apám tengeri csillagokból és polipkorongokból készített rántást, mikor hirtelen belenyomta az arcát, és gyakorlatilag kirántotta… Teljesen felismerhetetlenné vált, a száját soha többé nem csukta be, kilógatta a nyelvét, és saját magát nyalogatta. Közben folyamatosan beszélt, de már egy szavát sem lehetett érteni.

Talán anyámat hívogatta: – Aliz… Aliz… Ó, *Aliz*…!

Vagy mert folyamatosan nyalogatta magát, talán ezt mondta: – Al íz… Al íz… Ó, *al íz*…!

A nővérek azt mondták, mielőtt meghalt, alaposan végignyalta a saját arcát, majd elmosolyodott, és vége volt. Sosem hittem a nővéreknek, mindig könnyebbé akarták tenni a hozzátartozók terhét.

És ahogy most végignézek a konyhafőnökön, a legszívesebben… A legszívesebben belenyomnám az arcát egy…

Ez az a pillanat, amikor rádöbbenek, mit is kívánok egy másik embernek, és annyira elszégyellem magam, mint soha életemben. Azt kívánom, bárcsak ne apám gyereke lennék. Bárcsak önálló egyén lennék, független a múltamtól, bárcsak én alakítanám saját magamat, és senki más.

A konyhafőnök végigmér, majd megszólal.

– Megették.

Tudom, mi következik, már azelőtt hallom, hogy kimondaná…

– Én is megkóstoltam.

Hatásszünetet tart. Nem nézek körbe, de tudom, hogy még a kinti macskák is minket figyelnek.

– Tízből olyan… nyolcasra értékelem – mondja a konyhafőnök, majd megragadja a vállamat, a keze zsíros az izzadtságtól, és megszorít. Kicsit nehezére esik kimondani a szavakat, de végül kimondja: – Jó úton jársz. Csak… *így tovább*…

Ezt úgy mondja, mintha máris jobb lennék nála.

mindenki engem néz

Elenged, és kimenekül a konyhából. Még soha senkit nem dicsért meg, legalábbis itt még senki sem kapott tőle dicséretet. Mindenki engem néz, és tudom, hogy a következő cselekedetem nagyon hosszú időre meghatároz, talán örökre meghatároz.

De fogalmam sincs, hogyan reagáljak…

Csak azt tudom, apám mit tenne, és hogy az ő útja hová vezet, hogy milyen *magasra* vezet… Hát azt teszem, amit ő is tenne: mintha mi sem történt volna, rezzenéstelen arccal lépek a főzőasztalomhoz.

kép | Pieter Aertsen festményei